

A Fővárosi Örmény Klub október 19-én 17 órakor várja „Aradi 13” megemlékezésére tagjait és minden érdeklődőt a Magyarok Házában. Bemutatjuk az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 6. kötetét, *Bíró Sándor: A forradalom tribünjétől a külhoni városokig* címmel.

* * *

Mikor az örmény szépasszonyokat hét lakat alatt őrizték

Serdülő legényember voltam, amikor még Szamosújvár főterén és utcáin a gyönyörű szépséges örmény lányok és fiatalasszonyok nevetve, kacagva korzóztak. Akkor még, ezelőtt 65 évvel, a város lakosságának több mint 50%-a örmény volt. Ragyogó tavaszi napfényben fürdött a város és a házak ablakain kikiszűrődött a lányok és az asszonyok ajkáról ez a régi dal: „Tele van a város akácfa virággal”, amelynek szövegét az egykori ünnepelt s ma méltatlanul elfelejtett Szabolcska Mihály (1862-1930) költő írta. Egykor a temesvári református egyház esperese és a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. A szöveg zenéjét egy örmény lány óhajára Fráter Lóránd, a „Nótás Kapitány” (1872-1930) szerezte Szamosújvárt, akit Nyíró József a magyar műdalok apostolának nevezett.

Amint az utcán az akácfavirágos fák alatt sétálgattam, nekem is, mint sok más egészséges fiatalembernek, esett ki a szemem az örmény szépségek után! Káprázatos, fekete gyémánt sugarú, nagy kerek szemük, kreolbarna arcuk, hattyúszerű nyakuk, hófehér, sejtelmes keblük, fényes, koromfekete, hullámos hajuk, keleties, büszke, délceg járásuk, szédítő, varázslatos vonzással hatottak a férfi nemre. Amint így hosszan epekedve bámultam őket s elgyönyörködtem bennük, egyszer csak a néhai Tarisnyás András barátom váratlanul rajtakapott a „lopáson”. (Tarisnyás gyakori vendég volt a szüleim házában, amint délutánonként a házunktól nem messze lévő disznóhizlaldájukba ment ellenőrzésre, s ilyenkor mindig betért hozzánk egy-egy dumapartira, ha otthon voltunk.)

Amint így rajtakapott a „lopáson”, ekképpen szólt hozzám: Tudod-e Pista barátom, hogy nem mindig volt ám lehetőség arra, hogy az örmény szépségeket a nem örmény férfiak ilyen gátlástalanul „csemegéjék” a város utcáin? És miért? kérdeztem én kíváncsian. Erre ő azt válaszolta: Ma már kevesen tudják, hogy egykor, talán több mint száz évvel ezelőtt, amikor még a város teljesen örmény autonómiájú volt, csak a város elöljáróinak engedélyével utazhatott át rajta, vagy jöhetett be a településre idegen. Akkoriban az országút nem a városon át vezetett Dés felé, hanem a mai Kérőfürdőtől végig a hegy alatt. Széplaknál (ma Bunesti) ment bele a dési útba. Az a régi út ma is megvan és még járható is - mondta Tarisnyás. - És miért nem volt szabad akkoriban az idegeneknek engedély nélkül a városon át utazni vagy bejönni? - kérdeztem. Azért, mert az örmény férfiak jó része kereskedő volt, és hetekig meg hónapokig is távol voltak a háztól. Jól tudták az elhízott, nagyhasú, dúsgazdag, aranyórák, aranyláncos örmények, hogy a kipihent, tüzesvérű asszonyaik nehezen fogják kibírni a férjek távollétét. S így könnyen kísértésbe eshettek volna egy-egy idegen férfi csábítására, ha a város nyitva lett volna bárki előtt. S hogy biztosak legyenek abban, hogy az asszonyaik férjüket nem fogják megcsalni, a házuk ablakaira vasrácsokat szereltek és bezárták őket. A kulcsot beadták a városházi csendbiztos irodájába, aki, ha valami baj adódott, egy városbizalmival kinyithatta a ház ajtaját. A mindennapi szükséges dolgokat pedig a házon kívüli szolgák biztosították.

1847-ben Petőfi Sándor is megfordult a városban, és amint az akkori Víz utca (ma Bobálna) 16. szám alatti, egykori vendéglő előtt egy kis kőpadon üldögélt, és hosszan elnézegette az örmény szépasszonyokat és a nagyhasú örményeket, többek között ezt írta a naplójába: „Itt úgy érzem magam, mintha az örmények magyarországi Jeruzsálemének a fővárosában volnék.” Aztán Tarisnyás így folytatta tovább:

- Az a régi szokás részben még élt abban az időben is - ha már nem is volt minden ablakon vasrács -, amikor a városban egy legendás hírével daliás ludovikás honvéd huszárkapitány ugratta lovát macskaköves utcájukon. Az emberek őt egyszerűen csak „Nótás Kapitány” néven emlegették, mivel dalköltő és zeneszerző is volt. A kapitányt - mesélte Tarisnyás egy napon a bíróság elé idézték egyes örményatyák, mint nőcsábászt és szoknyavadászt. A vád az volt ellene, hogy rendre elcsavarta a távolban lévő férjek unatkozó asszonyainak fejét, amint ablakról ablakra járt éjjeli szerenádot adni, nótával dalolva a saját hegedűje kíséretében. A bíró így szólt a vádlotthoz: „Százados úr! Adja elő, hogy milyen módszerrel csavarta el az asszonyok fejét. S ha esetleg tagadná a vádat, mondja el, mit tudna felhozni mentségére a vád ellen.” Erre a vádlott elővette a magával hozott hegedűjét, és ezt válaszolta:

- Tisztelt bíróság... ezzel né -, és rámutatott a hegedűjére, majd játszani kezdett rajta szebbnél szebb nótákat, amelyek hallatán még a bírái is elérzékenyültek. És ezután így szólt: „Egy nép pedig, amelyik da-

lolni, mosolyogni nem tud, az halott nép". S így folytatta: Ha ez a hegedű valamelyik asszonyt a rácson keresztül meg tudta erőszakolni, akkor ítéljék el őt, mint nőcsábászt. Persze erre a bíró elmosolyodott, és mint alaptalan vádat, az ügyet ejtette, és a Nótás Kapitányt felmentette a gyanúsítás vádja alól. Erre a sértődött, felszarvazottnak hitt férjek ott helyben, békülékeny hangon meghívták a „leányálom” kapitányt hegedűstől, asszonyaikkal együtt a híres örmény „Korona” vendéglőbe, amely az örmények törzsvigadója volt. S ott kivilágos kivirradott reggelig mulattak, miután már asszonyaikat békességben hazaküldék.

Szomorú, de való, hogy ma már „nagyítóval” is nehezen találni, látni egy-egy örmény szépasszonyt a város utcáin. Úgy elfogytak a dúsgazdag, féltékeny férjeikkel együtt, hogy csak a legendás hírük maradt a Nótás Kapitánnyal együtt. Olykor-olykor azonban a titokzatos esti szellő szárnyra kapja a legendás hírű, dalosajkú Nótás Kapitány szívmengető muzsikáló dallamát, és titkon végigsimogatja véle az egykori szépasszonyok ablakait.

Kolozsi Gergely István

* * *

Zakariás János (1895-1967)

A magyar híradástechnika egyik kiemelkedő egyénisége

A 20. század elején Amerikában sorra alakultak a kereskedelmi rádióállomások, és ennek hatására 1923-ban Magyarországon is megkezdődtek a kísérleti rádióadások. A Magyar Posta külön szervezetet alakított: a Posta Kísérleti Állomást a számára értékes újdonságok bevezetésére.

A Kísérleti Állomáson dolgozó mérnökök feladata lett az ország távbeszélő- és rádióhálózatának, a Magyar Rádió stúdióinak, az automata telefonközpontok rendszerének stb. megtervezése, megrendelése, kísérleti darabjainak legyártása. Olyan egyedi és világszínvonalon álló készülékeket is gyártottak, mint például a Magyar Rádió szünetjeladója, és postatisztként dolgozott közöttük a későbbi Nobel-díjas *Békésy György*. Ennek a mérnökgárdának volt egyik kiemelkedő alakja *Zakariás János* gépészmérnök, aki *Magyari Endrével*, *Tomcsányi Istvánnal* és másokkal együtt létrehozta a magyar rádióhálózatot.

Brassóban született 1895. nov. 30-án, Zakariás János és Tutsek Irma gyermekeként. Szülővárosában érettségizett 1913-ban és utána beiratkozott a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára. Az első világháború kitörésekor bevonult katonának. Először Galíciába, az orosz és lengyel frontokon harcolt. 1917-ben az olasz frontra küldik, ahol zászlósként szolgált. 1918-ban a Piave-től betegen kórházba szállítják és gyógyulása után leszerelik, így többé nem került vissza a frontra. Kitüntetései: Károly csapatkereszt és sebesülési érem. A budapesti egyetemen 1923-ban szerzi meg oklevelét és utána rövid ideig a Ganz-Danubius alkalmazottja volt. 1924-től a Magyar Posta Kísérleti Állomásnál helyezkedett el, ahol az 1923-as évektől kezdve komoly akusztikai tanulmányokat végeztek a rendszeres műsorszórás bevezetéséért az újonnan felszerelt nagyobb rádióadók (2 KW) segítségével. A Kísérleti Állomásnál olyan híres munkatársai voltak mint dr. Magyari Endre (aki a magánéletében is közeli barátja volt), Molnár János, Tomcsányi István és Béla, valamint a későbbi Nobel díjas dr. Békésy György. 1929-től már a Mérnöki Kamara tagja és 1937-től mint a Kísérleti Állomás főmérnöke tanulmányutat tett Londonban, a Marconi cég meghívottjaként. Az 1940-es évtől kezdődőleg mint m.kir. postaműszaki tanácsos dolgozik a Posta Kísérleti Állomásnál. A Magyar Kinotechnikai Társaság választmányi tagja volt.

Részt vett a magyar rádió műszaki felépítésében, az első csepeli adóberendezés, majd a 20 kW-os Lakihegyi adó építésében. Építette a pécsi és a kolozsvári adóállomásokat. A rádió-technika kérdéseiről 12 éven át hetenként tartott előadásokat a budapesti stúdióban „Rádióamatőrposta” címen. A rádiókészülék népszerűsítése, a rádióvetel zavartalanságának biztosítása céljából országos kiterjedésű méréseket végzett.

Az északerdélyi részek visszacsatolása után 1940 őszétől pedig nagyszabású tevékenységet fejtett ki az erdélyi rádióleadók felszerelésénél (elsősorban a kolozsvári és csíkszeredai térségbe) és a rendszeres magyar műsorszórások beindításánál is. Az ő irányítása alatt indult be 1941-ben a kolozsvári Feleki-tetőn felállított rádióadó is, ahová az adókat Kassáról hozatta Zakariás János. Ebből az alkalomból írta Reményik Sándor a „Rádióoszlop a Házsongárdi tetőn” c. versét. A Székelyföld rádiós ellátására tervezett 15 KW-os rádióadó munkálatai megkezdődtek 1942-ben, de a szép tervek befejezésére a háborús események miatt már nem kerülhetett sor, csupán az épület készülhetett el 1944 őszéig. Az eredetileg Csíkszeredának szánt adóberendezés is elkészült, de a nyilas kormány kezébe került, akik Magyaróváron helyezték üzembe. Ez az adó 1945. márc. 20-án befejezte a sugárzást, leszerelték és egy katonai alakulat Nyugatra szállította, további sorsa ismeretlen. A háborút követő években 1952-1954-ben a kommunista hatalom az üres